उत्सिद्धत्वाग्रुचे ... ।तें
तापिच्च॥१८॥मन्त्र ... ।तें
मया॥१९॥श्वेता ... ।
चवल्लिकमंच॥२ ... ।तें पा
मधूकयुगलं राम्नास ... ।ता। [illegible]

कासीसं जववी जंदाडिमसहासेवं समं कांल्किकेतं॥ प्रत्येकं दधिदुग्धत्वां गोलिरमैस्तु
घांविषत्लिप्तं नरं ज्ञात्वा ततः कुर्यात्सुतिक्रियां॥ रजनीयुग्ममंल्लनकांजिकेनतु
पीषीतं॥ लेपेन च विषं हंतिपार भद्रेदल्लैरपथ॥२२॥ अथवा चयवानी च सिंदुवा
रं च राजिका॥ लेपेन च विषं हंति प्रलिप्तं नात्रसंशायं॥२३॥ मातुलिंगरसेनापिधावनं
कांजिकेथवा॥ अतिपीतेन तोयेन लिप्तं विषधावनं॥२४॥ इति स्थावरविषचि
कित्सा॥ अथ जंगमचिकित्सा॥ विषजंगमभिस्युक्रमाष्ट धाभिषजोत्तमः॥

[illegible] [illegible] [illegible]
32
— [illegible]

श्री
सुश्रु दार्व्वीकरा मंडलिनो राजिमंतस्तथा गुंडसा ॥ १ ॥ अग्निकोणगोधरेकस्तत्पादबिंदु
१३ दुसंज्ञिकः ॥ २ ॥ अलर्कमूषमार्जारा विषाः प्रोक्तं मनेकधा ॥ दार्व्वीकरराणां सर्वे
षां भवेद्वातात्मकं विषं ॥ ३ ॥ मंडलीनां च सर्वे पैत्तिके विषमुच्यते ॥ राजिमंतस्य
श्लेष्मोक्तास्तेषां श्लेष्मात्मकं विषं ॥ ४ ॥ शिरो निर्हृत्य वायस्यतमसा ध्यं भिषगु
रः ॥ एतैर्वि[illegible]र्हते दिष्टातस्य कुर्यात्प्रतिक्रियां ॥ ६ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवा
यासकलविषापरामनायउग्रकालकूटविषकवलाय विषबंधय हर हर भग
वतो नीलकंठस्याज्ञा ॥ इति विषबंधनमंत्रः ॥ ॐ नमो हर रावि विषं संहर हर ब्रम सदं
डेन प्रविशितषड्डेनछिन्न २ भिन्न २ मउफ रेणचूर्णय २ सर्वग्रहाहां स्वाहा
शाप २ स्वाहा ॥ इति शान्ति नमंत्र: सर्वविषहरः ॥

श्री
सूर्ये
१२

शूपंते सर्वतोभयं ॥ संग्राम भूमौ स्मसाने यमो वापि उदीरयेत ॥ ८ ॥ ते नास्ति बिंदुलोदीनः
प्रेतवच्चेष्टते नरः ॥ वाल्मीके चत्वरे चैव गृहं हि यानैरतो ग्रहः ॥ ९ ॥ ते नास्य वर्द्धते रोषा
धावते मारयस्यपि ॥ द्रष्टनेत्रो विवर्नस्थं वलिपादुष्ट चेतसा ॥ १० ॥ नदी तडाग तीरे च
स्थलते वा रुरोग ग्रहः ॥ ते नास्य स्रवते लाला नाम्र त्रते च मुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ नेत्र प्लाव स्याद्रूप
तम्र नवस्र विलोक्यते ॥ वातमंडलमध्ये वा गृह्णाति मारुतो ग्रहः ॥ १२ ॥ ते नास्य शोष
यद्दीनः कंपते रुदते पवा ॥ बिंदु तेभ्रांतते नैव स्थानिषीदति दुःधातुरः ॥ १३ ॥ हर्षेग
र्वाभिमानेन गम्यातेप न्दराग्रहः ॥ तेन गर्वोद्धत स्थैवत पातकं कारसुप्रियः ॥ १४
ल गायंतगर्जतेस्प थैति प्यातां वृतसुप्रियः ॥ देवस्थाने चरम्ये चो प्रावग्र हस्थलप्रदः ॥ १५
भस्मांगारं कुरुते भ्रमते चादिजेवरः ॥ शिवध्यानं रतो नित्य जीतवाद्यप्रियस्तुसः ॥
१६ ॥ शून्यागारे शून्यकूपग्रमस्ता । काश नामतः ॥ नद्दुधानत्वषात्तं स्थवदते नस्य
रोगा तिन ॥ १७ ॥

ग

१२

क्रुद्धं हृष्टं वियोगार्त्तं भीतं तस्तापतापितं ॥ चिंताशोकान्वितं नष्टं दृष्ट्वा मुच्छितं ष्टद्
षितं ॥१॥ देवरराणास्थितं तं राजाव्रणार्थे पूर्ववैरतः ॥ गोब्राह्मणः स्वगृहावस्थः पराभू
तः सुरेण तु ॥ कालेनैव प्रवादच्छागृहाग्रहं गृह्णन्ति पौरुषं ॥ शून्ये देवकुले श्मशा
ने विपिने वापीप्रतोलीतले ॥ रथ्याकारविहारशून्यमगरे चारभके चत्वरे ॥ जायंते
तु भिते च चेतसि निरेन्द्रदय गृहाणां वलं ते चापि प्राप्य सा ग्रहा दशविधा पद्यास्ततः
सांप्रतं ॥३॥ दशापोक्ता महाचार्यैः केचिदाहुरेकविंशति ॥ इदृश ग्रहाणां वन्दा
मिच्छि किसांस्मरणपुत्रक ॥४॥ इन्द्राग्नेयो यमश्चान्यो नैर्ऋतो वरुणो ग्रहः । पिशा
चिको ग्रहश्चान्योदशैते ग्रहनायकाः ॥५॥ आरामे च विहारे च देवस्थाने च यो भवेत
ऐन्द्रं ग्रहं विजानीयात्तेन हर्षितघस्मकाः ॥६॥ सादिप्तश्चा... श्चसत्तप्तश्चतपाचो
भक्ष्यमेव च ॥ श्मशाने चत्वरे चैव गृह्णात्याग्नेयको ग्रहः ॥७॥ तथैव रुदिते सर्षप

श्री
ग्रहे

त्तिका समानोप्यवेपथुः ॥१८॥ तस्यास्तोर्हसलिकापूजा लड्डुकान्तिलचूर्णकं ॥ श्वेतगं
११ धान्दतैः पुष्पैः पूजयेन्मन्मयाकृतिं ॥ उत्तराशांसमाश्रित्य पूर्वाह्णे बलिमाहरेत ॥१९
षष्ठे च दिवसे प्राप्ता शिवा नाम कुमारिका ॥ रोदिति निःश्वसेत्तेन वमते कंपते ज्वर ॥२०॥
त्ति मंत्रग्रस्यते वा तस्याती सारपीडितः ॥ बलिकर्म प्रकर्तव्यं सप्तव्रीहिमयं च यत ॥२१
पायसं दधि पूपं च पूपाश्च तिलचूर्णकं ॥ धूपगंधान्दतैः पुष्पैः पूजयेन्मन्मयाकृतिं ॥२२॥
इशान्यांदिशमाश्रित्य अपराह्णे बलिमाहरेत ॥ सप्तमे दिवसे बालं ऊर्द्धकेशी च मा
च तरः ॥२३॥ पूर्वं दृश्यते चिह्नं तथैव बलिमादिशेत ॥२२॥ अष्टमे दिवसे प्राप्ते तस्या ना
मा च पूतना ॥ तस्या ग्रहीतः स्वपिति हस्तौ कंपयते मुहुः ॥२३॥ तस्या दद्यादोदनं पूपांस्ति
लचूर्णं तु पालिका ॥ धूपं दीपं च गंधैश्च पुष्पैस्तां पूजयेन्नमः ॥२४॥ आग्नेयां दिशि
मा माश्रित्य प्रदोषे बलिहरत ॥ एवं क्रमेण मासस्य वर्षस्य बलिकर्म च ॥२५॥ इति
पूतना दोष बलिहरणं ॥ इति बालचिकित्सा ॥ अथ भूतविद्या व्याख्यायते ॥

उत्तार्यं च प्रदोषं च तेन सौख्यं प्रजायते ॥ ८ ॥ द्वितीये दिवसे मासे रेवती नाम मातरः ॥ उ-
ष्णतैलचूर्णं तस्य रुदते कंपते भृशं ॥ ९ ॥ कुसुमं मंडयप्रतिमा कृत्वा गंधानुलेपनैः ॥ कृशरा
तिलचूर्णं तु धूपदीपैस्तु दापते ॥ १० ॥ तांबूलैः कुसुमैः सूत्रैः श्वेतावै रक्तकेन्द्रियेत ॥
त्रितीये दिवसे मासे वायसा नाम मातरः ॥ तया गृहीतमात्रास्तु रुदीते न पिवेत्स्तनं ॥ ११
ज्वर श्चैवातिसार श्च काकवद्रुदते कृशः ॥ साष्टयोदनं दीपं चत्वारि पूलिका ॥ १२ ॥
ध्वजा च त्वारस गुडं कुसुमं गंधानुलेपनं ॥ धूपदीपादातैर्दिनै पूर्वाह्णे वलिमा-
हरेत ॥ १३ ॥ चतुर्थो दिवसे मासे कुमारी नाम मातरः ॥ गृह्णते वालकं तस्य ज्वरेण परि-
शुष्यति ॥ १४ ॥ स्तन्यं न गृह्णते वालो मुखं च परिशुष्यति ॥ कृशत्वं रुदते चास्य प्रत्त
पूजा वलिक्रमं ॥ पायसं कृतषंडं च घृतेन दीपकत्रयं ॥ मन्मयां कृत्वा पुष्प धूपादि- प्रातः
तैरपि ॥ १६ ॥ दक्षिणस्यां दिशि मध्याह्ने वलिं ददाते सुखी भवेत ॥ पंचमे दिवसे वालं शा-
कुनी नाम मातृका ॥ १७ ॥ गृह्णाति तेन वैस स्तन्यं नाकर्षति शिशुः ॥ सज्वरो वमते ऽसे

रसैर्यद्दनसैारवंस्या ज्ञदाचादोलनांहितं ॥ ८ ॥ मत्तकांतेनलाटे चदहे लोहशाकया ॥
इति अपस्मारचिकित्सा ॥ ॥ अथ बालानां पूतनादोषवक्ष्यामः ॥ सून्यागारे देवकु
ले श्मशाने वक्ष्यमध्यतः ॥ चत्वारसंगमे नैर्घ्यार्भयन्द्भमित बालके ॥ १ ॥ संक्रामंति
भिषक्श्रेष्ठ बालकस्य हि पूतना ॥ लोहिता रेवती ध्वी दी शाकुनी स्रीवा स्किना ॥
२ ॥ ऊर्ध्वकेशी तथा सेन अष्टौ चेताः ॥ प्रकीर्त्तिताः ॥ तथा प्रमास जातस्य नामानि
श्रणु संप्रतं ॥ ३ ॥ रोहिणी विजया काली कृत्तिका डाकिनी निशा ॥ भूतकेशी क्रशां
गी च अष्टौ चेता प्रकीर्त्तिता ॥ ४ ॥ लक्षणं च प्रवक्ष्यामि यथा पूजा विधिक्रमं ॥ जातमा
त्रस्य बालस्य लोहिता नाम पूतना ॥ ५ ॥ विस्वंगं धं लोहितं तु घते च मुहुर्मुहुः ॥ वलिं तस्य
प्रवक्ष्यामि तेन सौख्यं प्रजायते ॥ ६ ॥ रक्तशाल्योदनं चैव रक्तगंधानुलेपनं ॥ रक्तपुष्पा
दतै धूपैरर्चयेत्तां भिषग्वरः ॥ ७ ॥ रक्तमन्मय जां कृत्वा प्रतिमां पश्चिमां दिशा ॥

रोधं रसांजनं धात्री गैरिकं मधुनाप्लुतं ॥ अंजनं चैव बालानां नेत्ररोगनिवारणं ॥ ८ ॥ अ
बालानां वाचाकरणं ॥ वचा ब्राह्मी चमुंडी च धूमं कुष्ठं सनागरं ॥ घृतेन प्रातेन प्रातर्देयं चूर्णं व्
क पुष्टिकारकं ॥ १ ॥ गुडूचिकामपामार्गविडंगं शंखपुष्पिका ॥ विस्मृता तावचा पथ्या ना
गरं च शतावरी ॥ २ ॥ चूर्णं घृतेन संमिश्रं लिह्यात्प्रज्ञाप्रवर्द्धनं ॥ त्रिभिर्दिनैः सहस्रैकं श्लोका
नामवधारयेत् ॥ ३ ॥ इति प्रज्ञाकरणं ॥ त्रिकटु त्रिफला पाठा यवानी शतमूलिका ॥ व सेवा।९
चा ब्राह्मी तथा भार्गी चूर्णं समधुलेहनं ॥ १ ॥ वाक्पटुत्वं च बालानां वीणानादस्वरो भवेत् ॥
अथ बालानां अपस्मारचिकित्सा ॥ यस्य स्वासोपि चेतन्यं तद्वा चातीव वेपथुः ॥ शिरो नेत्रैः
म सज्वरं चैव तं साध्यं भिषग्वरः ॥ १ ॥ लाला स्रुति विचेतत्वं द्रिष्टविभ्रां तलो चने ॥ सध्मा
गति स्रुतिर्फेनं वतमपस्मारमयोच्यते ॥ २ ॥ तस्य विज्ञान वातादी नशी तलानि च कानि च ॥
सैंधवं पिप्पलीनस्यानशपावागुड नागरः ॥ ३ ॥ रसं चागस्त्यपत्रस्य मरिचैप्रानयोतं ॥ त्रि

श्री ३५८ म ला ६

श्वे कासविनाशिया बालानां चषकुकारिणी ॥ उदरे च जलौका भिरक्तं चादौ मोक्षयेत ॥ २ ॥ कर्कटंचा
तिविषां नागरं च न पेपिकुकरं ॥ दुग्धेन त्लिकितं चैतदीषदुष्मेन दापयेत ॥ १० ॥ उत्फुल्लिदोषदातव्यं क्षीर
दोषनिवारणं ॥ अग्निमापुतलेस्वदं देह ह्यापिशिलाकया ॥ ११ ॥ जठरे विंदुकाकाराज्ञायते भिषज़ो
त्तमे ॥ विल्वमूलफलं पाठा त्रिकटु वृहतीद्वयं ॥ १२ ॥ गुडयुक्तं चस्त्रीणां स्यात्पानं बालज्वरापहं ॥
इति उत्फुल्लिकाचिकित्सा ॥ हितापिपर्पटः क्वाथः शर्करामधुयोजितः ॥ बालानां ज्वरनाशा
य किरातो मधुसंयुतः ॥ १ ॥ भार्गी रास्ना कर्कटके चूर्णं वा मधुसंयुतं ॥ लेहो वा बालकस्या
पि श्वासकासनिवारणः ॥ २ ॥ पथ्या वचा कर्कटकं नागरं चनमेव च ॥ चूर्णं स गुडमेवाहिब
लानां कासनाशनं ॥ ३ ॥ एलाशमभेदं त्रिफला त्रपुसौर्वारु मागधी ॥ पिष्टा तंदुलतोयेनाभि
ता ह्यामूत्ररोधजित ॥ ४ ॥ नागराम भयां दंती गुडचूर्णं प्रदापयेत ॥ बालानां विड्बंधं च नाश
येच्च नरासय ॥ ५ ॥ पाठ विल्वपलांडु निवसक शाल्मलीत्वचं ॥ दुग्धेन पानं बालानां मतीसार
निवारणं ॥ ६ ॥ अर्जुनं चकदंवं च कुष्ठं गैरिकमेव च ॥ लेपनं त्वैदोषाणां वारणं बालकस्य
च ॥ ७ ॥ (९)

सेवनात् ॥३॥ अत्यम्लवः क्लेशादीनः श्वासतीसारपीडितः ॥ अत्य क्षीरस्य
गृहे स्त्रियः ॥ ॐ नमो भगवति पद्मासनस्थे सितहंससमारूढे स्फटिकरूपाणि अभयवरदपुस्तका
६वेण्ली मालाधारिणि अनेन मंत्रेण हस्तं भ्रामयेत् ॥ हस्तभ्रामणमंत्रः ॥ रोमं जिह्वासह क्षीरेण मंजयेत् ॥१॥
दे.. पानं क्षीरं विसुद्ध पर्यंकल्यमप्रातराशिने ॥ मरिचं पिप्पलीमूलं क्षीरं क्षीरं विशोधयेत् ॥२॥ मागधी
नागरं पथ्या गुडेन सह तं पयः ॥ पानं जनयते क्षीरं स्त्रीणां क्षीरं तथा यादपि ॥३॥ एवं कृत्वा स्त्रीणां च
द्वादशाह भिषग्वरः ॥ मांगल्यवचनं कृत्वा अप्याम् पुंपदर्शयेत् ॥ जातके सूतके तं च द्वादशाहे पु +
6 नः पुनः नामकर्म शिरोवेधकर्मा कर्णवेधनमेव च ॥ वस्त्रवंधविवाहं च कारयेद्बालकस्य च ॥ ॥ इति सू
तिकोपचारः ॥ ॥ अथातो बालचिकित्सा व्याख्यास्यामः ॥ पंचैव क्षीरदोषकारका ॥२॥ स्तनाध्मा वे८पू.से
ननिरोधत्वं स्वासकासादिसंभवः ॥ उत्फुल्लकुक्षिरेवं हि घनक्षीरस्पर्शदोषेण संभवेदिह बालकः ॥४॥
ज्वरः शोषस्तथात्यल्पमुष्म चारेण बालके ॥ तथैवाचाम्ल क्षीरेण ज्वरातीसार एव च ॥५॥ सम
त्वे बलमाप्नोति आरोग्यं वर्द्धये शिशुः ॥ मदुक्षीरेण नियतं जायते रूपवानपि ॥६॥ चक्षूरोगं च कं
डु च वर्द्धयते श्लेष्मप्रावरणं ॥ संक्लेदयुक्तं ललाटे स्याद्विज्ञेयं क्षारदुग्धकैः ॥७॥ अतो वक्ष्यामि भै
षज्यं यथाहारीतसंमतं ॥ आध्माने फुल्लकुक्षि श्वास शोषादिपीडितः ॥ चाउ फुल्लि

३

प्री अत्र अथप्रसूतिकां व्याख्यास्यामि ॥ प्रसूतो जातो यो निसंशो ध्यातैलेनार्पणानाभिं चाभ्यच्यो १
८ ष्णेन वारिणा स्वेदयेत् ॥ उपवासं कृत्वा द्वितीयदिने गुडनागर्पणानाभिंचाभ्यच्यो गर
हरीतकीं दापयेत् ॥ द्वयया मद्दं कुलत्थं यूषं वासासंपाययेत् ॥ तृतीये दिवसे पंचको ह्रा प्य गते
लयवागूं दापयेत् ॥ चतुर्थे चातुर्यात्तकमिश्र यवागूं दापयेत् ॥ पंचमेहनि शालिषष्टि
ठ न कौदनं भोजयेत् ॥ अनेन क्रमेणैव लभिश्रं भोजयेत् ॥ षष्ठेहनि द्वृतशालिषाष्ठिकौदनं भो न
च जयेत् ॥ अनेन क्रमेणैव दशपंदशाहमुपाचरेत् ॥ ॥ अथ क्षीरवृद्धिकरणं ॥ पिप्पली पिप्प
लीमूलं नागरं दानवालुकं ॥ कस्तुंबरु ॥ ॥ ह्रीं गर्भं चालय २ स्वाहा ॥ एभिर्मंत्रैः सप्ताभिमं
च त्रितंपयः पिबेत् ॥ सुषप्रसवः ॥ गंगातीरे वसत्काकोविरिंचहिमाचलये ऐं ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः ॥ इदं यंत्रः
१प्प॰ ॥ आढकेसाध्योभागेलिषित्वामूढगर्भायादर्शयेत् ॥ सध्यात लेख्यापयेत् ॥ सुषप्रसवः ॥ गंगा
तीरे वसत्काकोविचरेद्धिमालयेसा ॥ तस्यपचंच्युतातोयं दूतपाययामित द्वेणत ॥ तद्वृणात्सूयते न
नारीकाकरुद्रवता ज्ञया ॥ १ ॥ अनेन मंत्रेण दूतो व्याकुलो भवेत् ॥ तदस्यापाययेत् सुषेन प्रसूयते

दृष्टः ॥प्रनेन मंत्रेण तत्र गा... त्रितनल ८
पाते

वभ्राम्लं तर्पयेका तामोम वल्ली निदग्धका। जलेन पिष्टा प्रलेपेन करोति सुख
मूतकं ॥१०॥ भीरुमूलं विंबा तीकी मूलं वापि ष्पलीयकं॥ ११॥ नाभिह्रदेश द्ध
स्ता च प्रलेपनप्रसूयते॥११॥ मूलं तागलिकाश्चदेवदाल्या अतुंबिका॥ कासा
तक्यादित्यकं ताशंयच्यनेपरिकाल्पितं॥१२॥ सूतिकाले स्त्रियाह्येषा ताप्रसू
८ यते सुखेन वै॥१२॥ अथ मंत्र॥ हिमवंतुत्तरे कूले सुरसा नाम यक्षिणी तस्या
नूपुर शब्देन विसल्या गर्भिणी भवेत॥१॥ ॥ ॐ ह्रीं भगवति भगमालिनि चलर २ भ्रा

मय २ स्वाहा॥ ॐ नमो मकरकेतवे
पुष्पधन्वायप्रतिचालितसकलसुरासुर
चित्तायपुयुवतिभगवासिने॥ ॥ इति
मूढगर्भचिकित्सा॥

स्त्री सूत्रे
७

व. फली वहव फर कली

वास्वकर्णी नामं त्रिच्छरो धुनीलिका ॥ कर्कधुमूलं मोराष्ट्री क्काथ स्मम
गुडान्वितः ॥ ६ ॥ रक्तपित्तविकारेषु कुक्षिशुद्धिश्च जायते ॥ मृते गर्भस्रवच्छा
घ मि भे [illegible] तां भिषजां वरः ॥ ७ ॥ मर्द [illegible] गामानुषां च नीयते तु प्रयत्नतः ॥ ७ ॥ निश्चा
रमयते गर्भं यदि वा न निरस्यति ॥ ८ ॥ तदा शस्त्रप्रती कारं भेषजानि स्मरगुष
मे ॥ ८ ॥ नाभिविलमध्यायां वस्त्रकुंडलिकां कृत्वा तस्योपरि मृदु [illegible] गर्भमुपवेशयज्ञा वेत्र
र नुनी प्रसार्य्या किंचेत्य [illegible] भागे साधाम [illegible] उदराद धो गर्भं धारयेत ॥
मकलना [illegible] द्वारे च पुगलं तिलतैलेन वा परिभि [illegible] हस्तायोनिद्वारं च तस्मात् तर्जन्यां मेउला
गुष्ठेन गलप्रदेशं धृत्वा वहिर्निसारयेत ॥ मृत वा [illegible] खंडशस्त्रेणैवमृत ग कुडमाला
र्भस्य वा कृ पुगलं सं [illegible] वा वहिर्निःसारयेत ॥ प्रसवोपायमं [illegible] षधानि वक्ष्यामि ॥
लांगल्यामूलमूक्षणेन तैलेन्वपरिपोषितं ॥ नाभि प्रलेपनं कुर्य्यं [illegible] गर्भः प्रसूयते ॥

आलस्यतंद्रानिद्रा च जृंभाध्मानं चैव पस्तु: ॥६॥ कासो वैरस्यता चास्य

श्लेष्मरोगोद्धिते गर्भके ॥ द्वंद्वे द्वंद्वजं विद्यात्सर्वं स्यात्सान्निपातके ॥७॥

इति मतगर्भस्खलनलक्षणं व-स्यते ॥ भ्रमो मूर्छा तृषाध्मानं वातरोधं च

विदूलनं ॥ मूर्छा वमि: सपारुष्यं देहत्वमुपगच्छति ॥१॥ मतगर्भविज्ञानी

यात स्त्रा म्युकारी स्त्रियामपि ॥ अतो वक्ष्यामि भैषज्यं ऊहापोहविशा

रद ॥२॥ वातके मर्दनाभ्यंगं स्वेदनं चान्यमेव च ॥ यवागूं पंचकोलस्य पय

ये स्निग्ध जोत्तमः ॥३॥ पैत्तिके शीतलं पानं संतापापहनानि च ॥ व्यंजना

नि भेमितस्य यष्टिकं पयसा पिबेत ॥४॥ त्रिकटु त्रिफला कुष्टं राधुव

सकधातकी ॥ सगुडं क्वथितं पाने श्लेष्मरोगामूढ गर्भके ॥५॥ मूर्वाव

चूर्णानि

वादरं नवो

श्री
सूत्रे
६

गर्भस्योपद्रवे शोफे स्वेदमुष्णेन वारिणा॥ न दातव्यो मतिमता विरेचो दारुणो
महान्॥१२॥ इति गर्भोपद्रवचिकित्सा॥ अथातो मूढगर्भचिकित्सितं वक्ष्या
मः॥ विरुद्धाहारसेवाभिस्तथा गर्भव्यथासु च॥ अतिमर्द्दनपीडायां पीडां प्रा
प्नोति चार्भकं॥१॥ तिर्यग्वा जायते गर्भो द्वारं तिर्यक् भगस्य च॥ अन्येष्व यं पं
ते वा पतंते ~~~ च प्रपद्यते॥२॥ अपथ्यवाल्लज्जया ह्रीणां संकोचात्संकु
चिते भगे॥ मूढगर्भं विजानीयात्तस्य वक्ष्यामि लक्षणं॥३॥ वस्तिशूलं च
भवति योनिद्वारं च रुध्यसे॥ गर्जते जठरं यस्य आध्मानं चैव जायते॥४॥ पेट फूला
वाताद्भवति गर्भस्य संरोधो भिषजां वरः॥ शूलं ज्वरस्त्रिदोषश्च श्वासकासा
शोषो भ्रमोऽपि च॥५॥ मूत्रकृच्छ्रं शिरोऽर्तिश्चापि तन्द्रा दाहो भ्रमोऽपि च॥

६

कुंदाम्बुमेपाठ्ठादा ल्त विल्वं वलानल्ला ७ जं वाम्रपल्लवांकुवं तथा लाज्जेनधीम ता ह्या ४
शर्करासंयुतं पानं गुर्विणीभेद के न्मे वं स ॥ ८ ॥ भूनिंवं कल्कं तः पीतः शर्करा	चिरयता
समन्वितः ॥ ह्रीबेरं मृदुसिंहसौ ल्कं दं मधुनावासमन्वितः ॥ भूनिंवं कल्किताः पीतः ५
शर्करासमं संजन्वे रसकटुकं मातुलिंगस्य केशरं ॥ माजें नं दंतं जिह्वास्यगदू
षं चोष्मवारिणा ॥ ६ ॥ गुर्विणीनां च सर्वासां अरुचिं चानियछति ॥ वत्सौ
कं रादधिसंयुक्तां ह्वीरणां चैवातिसारके ॥ का ॥ हरीतकी नागरकं गुडेन गुडेन
वाज्ञैफलकाकबाय ॥ रतास्त्रपावेगिनिहंति पानाद्विवंधविनम् नानिरोधनाभि
९ ॥ जपुसेर्वुरुवी जानिपयवी जा निमागधी ॥ शिला भेदं शिताठं चापि वेतं दु
लं वारिणां ॥ १० ॥ मूत्ररोधं गुर्विणीनां वारयत्पाश्वसंशयं ॥ मधुकं वशम
रणालकं जांकिं ज्ञल्कं कल्कैः पानमंत्ति विषमेंद्रीवीजमोशीरनी रं समा कंतं
मथ्यकल्कं दे यमाश्रुप्रपन्नोः ॥ हृतमापयुवतीनां गर्भं चालो मितां ठं ॥ ११

ल

अपिस्वकीयाचारेण पंचमासिकं अष्टममासिकं वृत्तिएण मंगलादिभिः ॥ ये
अत्रभोजनं समापयेयुः प्रीयास्तकं दोहदादिपरिपूर्णेरूपवंतं सुरूपिंड तं सुशी
लं पुत्रं जनयति ॥ १० ॥ इति गर्भोपचारः समाप्तः ॥ अथ चलितगर्भचि त
त्सा ॥ प्रथममासि गर्भस्य चलनं दृश्यते यदि ॥ तथा मधुकं मृद्वीका चंद द्राक्षा
नं रक्तचंदनं ॥ १ ॥ पयसा लोडितं पीतं तेनः गर्भः स्थिरो भवेत ॥ १ ॥ द्वितीये
मासि चलने ते मृणालं नागकेशरं ॥ पयसा पिबेत ॥ तृतीये मासि पद्मकं चं
दनं शीरं तगरं समभागिकं ॥ शीतोदकेनापि बद्धां तु क्षीरेण लोडपाययेत
३ ॥ चतुर्थे मासि द्राक्षा पिप्पली मासमूलं ज्वरेण ह्रीरणां यदि गर्भे चलति तदा चं
दनं शीरं नागकेशरं धातकी कुसुमं शर्करा च तं मधुरं दधि पाययेत ॥ ४ ॥
पंचमे मासि चलते गर्भे दाडिमी पत्राणि चंदनं दधि मधु पाययेत ॥ षष्ठ मासि

अत्रे गैरिकं कुसुमं मृत्तिका अरण्यगोमयं समं उदके पूरि स्नुतं शीतलं चंदनं शर्करायासह पिवेत ॥५॥ सप्तमे मासि गोक्षुरं समंगा पद्मकं धनामुशीरं शर्करा
५ नागकेसरं मधुरं पाययेत ॥६॥ अष्टमे रोधु मधुकं मागधिकां चंदनद्वयं गैरिका पयः स शर्करं पाययेत ॥ नवमे मासि शालिपर्णी बला गोक्षुरकं टकारिकादुग्धेन चलितं गर्भस्थिरां सुखं घृते सुषं ॥८॥ इदानीं गर्भोपद्रवचि
किसाव्याधिः ॥ शोषा ज्वरं च्छर्दिं शोफः का मम च्छारुचिः ॥ अतीसार वितर्तश्च अष्टो गर्भ उपद्रवा ॥१॥ मेषपयं चन्ते पसयपाचयोगेन सांपूर्तं वटप्रेरोह मगधाउशीरं धानमेव च ॥२॥ घृतं षंडेन गुटिकाश्लेषशोषाभि वारणी ॥ वत्सकं मगधं संठी तथा चामलकी फलं ॥३॥ युक्तं कोमलवि ल्वेन दधुग्य ८ तु दयेत

तेरुवातादि २ दध्यात्रे १

वंदनाद्यं च दुग्धाद्यं चूर्णमेव च ॥ पुनर्नवाद्यं देयं वा स्त्रीणां गर्भप्रदायकं ॥ १३
अथ पथ्यं प्रवक्ष्यामि स्त्रीणां च सुखपुत्रकं ॥ केचूरं सूरणं चैव तथा के
वलकांजिकं ॥ १४ ॥ विदाहकं च तीव्रं च स्त्रीणां दूरेण वर्जयेत् ॥ वंध्या कर्को ककोडा
टकी मूलं लांगलीकटुतुंबिका ॥ १५ ॥ अन्यस्त्रीणाम देवदालीयावसू
नव कं सूर्यवल्ली च भीरुहा ॥ निर्माल्यं माल्यं वस्त्रं च तथान्यारजसंगमं ॥ १६ ॥
अन्यस्त्रीस्नानमुदकं स्त्रीणां चैतान्निवर्जयेत् ॥ भोजनं मधुराम्लानि च
दाराणि दापयेत् ॥ नरूद्रं कटुकं चाम्लं स्त्रीणां पथ्यमुपक्रमं ॥ १७ ॥ ॥
इति वंध्योपक्रमः ॥ अथातो गर्भोपचारणं वदेत् ॥ प्रथमे मासि य
ष्टी मधुं पद्मकं मधूकपुष्पाणि यथालाभं नवनीतेन पयो मधु

पं वाला

श्री मधुरं पाययेत् ॥१॥ द्वितीये काकोलीं मधुरं पाययेत् ॥ तृतीये कृशि
त्रये रा श्रृंग्याटकं तु येऽथ वृक्षतोदनं ॥ पंचमे पयसा दध्याः षष्ठमे च मधुरं दधि।
४ र ॥ सप्तमे तद्वत् खंडेन अष्टमे घृतपूरकं ॥ नवमे विविधान्नानि दश
मे वै हृदे ह्वया ॥३॥ मासे द्वितीये संप्राप्ते दौहृदं भवति स्फुटं ॥ ययं का
मयेत्तस्याश्च तत्तद्द्याद्विचक्षणः ॥४॥ वर्जयेद्विदलान्नानि विदाहीनि क
टूनि च ॥ अम्लानि सोष्णक्षाराणि गुर्वन्नानि विवर्जयेत् ॥५॥ मृत्तिका लक्षन
भक्षणीयानि च संस्मरणं कं दकं ॥ रंहोन स्वापलांगु स्वपरहरे च गुर्विणी हृद
मधुराणि प्रदेयानि गौरव्याणि सरसानि च ॥ पथ्याहृतानि चैतानि गु
र्विणीनां विजानता ॥७॥ व्यायामं मैथुनं रोषं शोकं च कं मयं तथा।
वर्जयेद्गुर्विणीनां च जायन्ते सुप्रसन्नातिः ॥८॥ अथ योपपन्नविहतं ४

[illegible]

श्री
स्त्री
३

ब्रहत्सोपाटलाचैव कांथ्यः सगुडकैदधि ॥ सप्ताहं पाययेद्धीमान् ॥ यावत्स्रवति शो
णितं ॥४॥ विष्णुक्रांतापि तद्वारक्तं पयसोऽथ पयसान्वितं ॥ सिता च गैरिकं नीचं स्रुतं गुंजा पुनर्न
वा ॥ तेन सा लभते गर्भं मासमेकं प्रयोगतः ॥५॥ जपाकुसुमसंकासं कुसुंभरसंनिभं ॥ A
दा तु शोणं घृतं चक्रछुप्तं पित्तदूषितं ॥६॥ चंदनोशीरमंजिष्ठा पद्मोत्पलं तु नवालकं ॥
मधुकं यष्टि मधुकं तथा लोहितचंदनं ॥७॥ पद्मकं च पुनर्नवेद्वे सारिवा केवलं ॥
क्षीरेण शर्करायुक्तं पानं पित्ताकृते रुजि ॥ ज्ञात्वा योनिं विशुद्धां च ततः दद्यान्महौ
षधी ॥ श्वेतार्कमूलं पयसा तथा श्वेता च कंटकारिका ॥९॥ तथा श्वेता द्रिकर्णी च पानं
गोक्षीरसंयुतं ॥ वंध्या नापुत्रजननं भवेत्तैल [illegible] न्वितं ॥१०॥ सद्यनपि [illegible] तं आपि [illegible] ॥
ऊष्मा [illegible] रोधनं ॥ [illegible] चंकेफ दुग्ध रजो विदुः ॥११॥ त्रिफला गैरिकं नी
चं तेन [illegible] गर्भवत्सकैः ॥ पयस्या पयसा पानं [illegible] गर्भस्य धारणं ॥१२॥ [illegible] चं ३

वै द्यया द्वलात ॥३॥ तस्योपक्रमणं वैद्यो तेन सा लभते सुतं ॥ अनुजातरजसां स्त्री
णां क्रियते यदि मैथुनं ॥४॥ तेन स गर्भसंकोचं भंगत्वमुपगच्छति ॥ तेन स्त्री भवे
द्वंध्या गर्भं गच्छति नात्र संशं ॥५॥ सा च कष्ट नभवति रामे गर्भवती भिषक् ॥ डौष
मि धैश्चापचारैश्चास्त्रिस्विं स्वापि नसंशयः ॥६॥ अनपत्यावलेनापि जायते भिष
ग्ज्वरः ॥ न भवेत्काकवंध्या च अनपत्येन सिध्यति ॥७॥ सिध्यति क्षीरेण धातु
ल्या जायते सा भिषग्वरः ॥ अथ औषधानि ॥ चंदनोशीरमंजिष्ठा गैरिका सी सी गैरापि ला
तोलाकसर्वे का परिमाण सिता... या ॥ क्षीरेण लोड्य पायेत पुष्पमुच्छिंकरिष्यति ॥१॥ रजो रक्तं परीक्षेत
वातपित्तकफात्मकं ॥ सरुजं च सफेनं च पक्वं जंबूनिभं च यत ॥२॥ वातेन बाधितं
पुष्पं नं च संलक्षयेद्बुधः ॥ तस्या नागरं पिप्पल्यामुस्ता धन्वयवासकं ॥३॥
तरौ लघुजनाका दीर्घजनाका

वृषं बृहत्सोमग॥ श्वाविकं मत्स्य पाता गुप्लासतावरी च॥ सशर्कै रं गोपयसाद्ध
तेन पानं नराणां प्रकरोति वीजं॥ ९॥ यव गोधूम माषाणां तंदुलानां च चूर्न
कं॥ दुग्धेनोदुरसेनापि संस्कृत्य सानुघृतेन तु॥ ९॥ पाचितावट कः श्रेष्ठाभ
दये स्यातरुस्थितः॥ तस्योपरिपयः पानं पिप्पली शर्करान्वितं॥ १०॥ शतावरी
रं विदारीं च माषचूर्नेन पाययवान्॥ मरिचानां प्रसादं च घृतेनापि च पूलिका॥
पाययेदुग्धितापूर्तः पयः पानं ततोपरि॥ वीर्यं च कुरुते पुंसां बालिनारमते स्त्रि
शतं॥ १२॥ गुडूची शतमूली च स्वयंगुप्ताव लोतथा॥ शाल्मली मूसली कुष्मा
चूर्नं गोपयसान्वितं॥ १३॥ पानं श्रेष्ठं नराणांतु वीर्यमिंद्रियकारकं॥ १३॥ विदारि
कंदासुमती वृहत्योकाकोलिकाभीरु पुनर्नवेद्वे॥ स्पंगाटकामागधिका तथा

स्त्री: क८४ मि८का१

२ चचूर्णं सिताढ्यं सितया प्रयोज्यं ॥१४॥ जीर्णे पयः पयसमेव भिषजां करोति पुंसां बलं
वीर्यकांसं ॥ स्त्रीणां सह स्त्रं भजते पिबं द्वौमास द्वयोपस्थितमेव शतं ॥१५॥ वर्जयेत्वा
सुत्रे दुकं चाम्लती चूर्णं कोशां विदाहि च ॥ रूक्षं वापि च सौवीरं प्राक्तांच दुर्यं ... ॥१६॥ प.
पलांडुं गृंजनकं दानत्तिलान्माषान्तथा वलं ॥ तथोदनं च शालीनां दुग्धं चैव तुर
संतथा ॥१७॥ वास्तुकं चिल्लिकानां तु पथ्ये मुक्त दयाद्यपि ॥ हितानी कंद शाकानि
वर्जयेत्सूरणं सदा ॥१८॥ योगं युक्ते न युंजीयान्नराणां सिद्धिमिच्छतां ॥ इति बा
जीकरणं ॥ अथातो वंध्याप्रक्रमं व्याख्यायते ॥ वंध्यास्यात्त्रि दु प्रकारेण व
लेनाप्यथवा पुनः ॥ गर्भकोशस्य भंगाद्वातत्वाधातु दयादपि ॥१॥ जायते नैव
गर्भस्य संभूती वनितामपि ॥ काकवंध्या भवेच्चैका अनपत्या द्वितीयका ॥२॥ ग
र्भ स्त्रावा त्रितीया न्याकथिता मुनिसत्तमैः ॥ मृतवत्सा चतुर्थी स्यात्पंचमी

ॐ श्रीगणेशाय नमः॥ वृद्धानां वाजीकरणं व्याख्यायते॥ क्लैब्यं पंच
विधं प्रोक्तं समासेन मृगेक्षणे॥ निरोधात्तिविवायेन पध्वंसात्तेपि मानवे॥
शोके न वातरोगे च कंडूनात्सेवनादपि॥ प्रतिमेदुरदेहस्य मुष्कौ वृद्धौ च मान
वे॥ त्रिविधं जायते क्लैब्यं मानसं रेतसः क्षयं॥ सहजं मुष्कसंछेदाज्जायते क्लैब्य
तानेरा॥ ४॥ वैमनस्यं यथा चेत्तो दृष्ट्वा स्त्रीणां विरागता॥ स्पर्शने खेदकं पोच
तं साध्यं मानसं स्मृतं॥ ५॥ समप्रकृति ज स्त्रीणां सोप्यसाध्यतमः स्मृतः॥ मनःक्षये
मनोहृद्यं मुग्धस्त्री सहसंगमं॥ ६॥ सराग विभ्रमकथालापैः संवर्द्धते मनः॥ शुक्र
क्षये शुक्रवृद्धिं कथयिष्यामि सांप्रतं॥ ७॥ विदारिका गोक्षुरुमूसलीनां धात्रीफलं
स्यात्सह सैंधवानां॥ समानि चैतानि च मा॥ पीनायुक्तां सिताढ्यं पयसापि वेद्यं॥ ८॥

[illegible]नंधावतनलती

[illegible] १ पत्नी विष्कला [illegible]ला मूलं व्याघ्रनागर चित्रकैः पंचकोलं व्योमनागर [illegible] मूला
कृचीदहेत। सर्वैर्घृतं तक्रयुक्तं बलमग्नेर्ददीतितं। पंचकोलमिदं तज्ज्ञैः तेजोधा इद्धिवर्धनं [illegible]
कल्पीमूलगंधाख्या। [illegible] मरीचकं तैलेन [illegible] कृतं लेख्यं हिरण्यमक्षितं पथ्यः स होवः
नाशयत्येव दौर्बल्ये द्रावयेत् क्रिया। २३ कामलप्रदोषात् मानित्री मानवर्द्धनं इति मानि [illegible]
मानमर्दिनरसः। निशाद्वयं वितंव [illegible] त्रालेन लारं तज्जलं पलद्वयमितं पीतं कामला [illegible]
हृदयेत्युत १। क्वाथः। त्रिफलागुडूचीतिक्ताव[illegible]निंबत्रिवकैः। क्वाथो मधुयुतश्चैव [illegible]
पांडुरोगं विनाशयेत्। ॥ अवलेहः। अथ ब्रह्मरसनौ धात्री [illegible] काम ला
पांडुनाशः पदद्यात् मधुघृतैः सह। ॥ देहहरि [illegible] लोह त्रिफला कटुकी तथा घृ
तेन मधुना लिह्यात् कामलापांडुरोगनुत्। इति पांडुरोगचिकित्सा। [illegible] कामलकुष्ठ [illegible]
[illegible]
[illegible] इति [illegible]